

Postmodernizm ve Şiddet Tekelinin Dönüşümü

Önder PERÇİN*

Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK – ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.

* Dr. (Kamu Hukuku), Dr. (Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi), Avukat, Ankara Barosu. (onderpercin@onderpercin.com). **ORCID:** 0000-0003-3179-9794.

Makale Geliş Tarihi: 3 Şubat 2022 **Makale Kabul Tarihi:** 27 Ekim 2022

Atıf önerisi: Perçin, Önder. "Postmodernizm ve Şiddet Tekelinin Dönüşümü." *Ankara Barosu Dergisi* 81, no. 1 (Ocak 2023): 27-62. **DOI:** 10.30915/abd.1225441

POSTMODERNİZM VE ŞİDDET TEKELİNİN DÖNÜŞÜMÜ

ÖZ

Genel Kamu Hukuku literatüründe modern devletin inceleme bağlamlarından birisi de şiddet tekeldir. Genel kabule göre, şiddet tekelinin ortaya çıkışı, modernleşmenin etkisi ile olmuştur. Postmodern yaklaşımların, modernizmin çöküşte olduğuna dair iddiaları karşısında, bu süreçte şiddet tekelinin dönüşümü ve bu dönüşüm sonrasında postmodern bir toplumda şiddet tekelinin nasıl bir hal alabileceği, incelenmesi gereken bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede yapılan incelemede, literatürdeki genel kanının, postmodern bir toplumda, devletin merkezilik özelliğinin zayıflamasına paralel olarak, şiddet tekelinin de zayıflayarak yerel ve kültürel özellikler kazanacağı, bunun sonucunda da şiddetin daha da artacağı yönünde olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, bu çalışmada, postmodern bir adem-i merkezileşmede, kültürel yapıların ve teknolojik gelişmelerin dışsal etkileri dikkate alındığında, ulusal merkezilik azalsa da yerelleşme ve merkeziyetsizleşme eğilimi olduğu, bu eğilimler nedeniyle, literatürdeki genel kanının aksine, şiddet tekelinin daha evrensel ve kültürel dışlayıcı bir nitelik kazanarak azalabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler:

ulus devlet

modern devlet

şiddet tekeli

modernizm

postmodernizm

POSTMODERNISM AND TRANSFORMATION OF MONOPOLY ON VIOLENCE

ABSTRACT

Monopoly on violence possesses an important place among the essential concepts of studies on modern state within the general public law literature. As generally accepted, emergence of monopoly on violence depends on modernism. Considering postmodern arguments on decline of modernism, the transformation and the possible formations of monopoly on violence in postmodern society appear as important issues to study. In this context, the general tendency at the literature predicts an increase of violence by evolving to more local and cultural form due to decline of modern state's centralized structure. However, this study concludes that, on a given postmodern decentralization, considering the tendency of localization and decentralization due to external effects of cultural and technological advancements, opposite to the general acceptance of the literature, violence seems to decrease in a postmodern society.

Keywords

nation state

modern state

monopoly on violence

modernism

postmodernism

GİRİŞ

Yönetme eyleminin her zaman şiddet araçları üzerinde belli bir denetimi içermesine ve askeri gücün modernlik öncesi uygarlıkların da önemli bir özelliği olmasına rağmen, şiddetin devlet açısından başat hale gelmesi modern devlet^[1] ile olmuştur. Bu açıdan modern devletin omurgasının şiddet tekeli olduğu ifade edilebilir. Ancak şiddet tekelinin modern devlete verilmesinin bir gerekçesi vardır o da toplumsal barışı sağlamaktır. Bir başka deyişle, modern devlet ancak toplumsal barışı sağlama yükümlülüğü karşısında meşru olarak şiddet tekeline sahip olabilir.^[2] Bu noktada toplumsal barışın nasıl sağlanacağı önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Zira, tarihsel çizgi üzerindeki toplumsal değişimler çerçevesinde toplumsal barıştan ne anlaşılacağı ve toplumsal barışın nasıl sağlanacağı dönem dönem farklı şekillerde cevaplanmıştır. Örneğin, “Bauman’ın düşüncesinde bahçeci devlet^[3] bir metafordur. Bu devlet, egemenliğindeki insanları, aklın yasalarıyla uyumlu, düzenli bir topluma dönüştürmek için onları kapsamlı bir şekilde incelemeyi misyon edinmiş, kutsal bir cihat gücü olarak” doğmuştur ve devletin toplumu şekillendirmek için irrasyonel unsurları temizlemesi bir zorunluluk olarak ortaya çıktığında soykırım kavramı ile karşılaşılır.^[4] Bu bağlamda soykırım,

- [1] Modern devlet, ulus devlet ve modern-ulus devlet terimleri arasındaki fark ayrı bir tartışma konusu olup, bu çalışmada, literatürdeki genel eğilime uygun şekilde bağlamına göre modern devlet ve ulus devlet terimleri kullanılmıştır. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Önder Perçin, *Ulus Devlet ve Federalizm İlişkisi: ABD Örneği Üzerinden Bir İnceleme*, (Ankara: Seçkin Yayınları, 2018), 15.
- [2] Emek Bayrak, “Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi ve Bugüne Dair Notlar,” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 68, no. 1 (2019): 66.
- [3] Bauman’ın anlatımında, bahçeci devlet, modern devletin vatandaşlara karşı duruşunun, bir bahçıvanın bahçesindeki bitkilere duruşu ile benzetmesinden kaynaklanan bir isimlendirmedir. Bauman’a göre Modern devlet, nüfusun mevcut durumunu yabancı, terbiye edilmemiş ve dolayısıyla gayri meşru sayar. Aklın yüksek ve sorgulanamaz bir otorite olduğu varsayımı ile nüfusu ikiye böler: “Beslenecek ve özenle çoğaltılacak faydalı bitkiler ve yok edilecek ya da kökünden sökülecek yabancı otlar. Bu ölçütlere göre, (bahçıvanın tasarımınca belirlenen) faydalı bitkilerin gereksinimleri el üstünde tutuldu, yabancı ot ilan edilenlerince yok sayıldı.” Zygmunt Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*, çev. İsmail Türkmen, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003), 34.
- [4] Abdurrahman Saygılı, “Modern Devletin Çıplak Sureti,” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 59, no. 1, (2010): 74.

tarihsel olarak Alman Nasyonal Sosyalist yönetiminde görüldüğü üzere, şiddet tekeline elinde bulunduran ve toplumda bir grubu irrasyonel olarak nitelendirenler açısından olumlu bir kavram iken, şiddet tekeline maruz kalanlar açısından olumsuz bir kavram olarak algılanır. Dolayısıyla, modern devletin sahip olduğu şiddet tekelinin, toplumsal değişimlere kapalı statik bir kavram değil, tam tersine bu değişimlerden etkilenen dinamik bir kavram olarak algılanması mümkün görünmektedir. Bu kabulden hareketle, söz konusu kavramın, içinde bulunulan tarihi dönemin toplumsal değişimleri ile ilişkisi incelenmeye değer bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim literatürde konuyu bu açıdan ele alan önemli çalışmalar mevcuttur.^[5] Bu noktada, postmodernizm, içinde bulunulan dönemde toplumsal açıdan önemli sayılabilecek etkileri bulunduğu ileri sürülebilecek bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, modernizme göre kurulan devlet ve şiddet tekeli ilişkisinin, postmodern bir toplumda nasıl bir yapıya dönüşebileceği incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünde öncelikle modernizm ve postmodernizm arasındaki ilişki, özellikle modernizm eleştirisi açısından ele alınmaya çalışılmış; ardından özellikle modern toplumun temel kavramlarından olan birey ve özgürlükler açısından konuya detay kazandırmak için liberteryan ve komüniteryan görüşlere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise postmodernizm çerçevesinde toplumsal yapıda beklenen değişiklikler kısaca küreselleşme, yerelleşme, küyerelleşme, kavramları temelinde açıklanmaya çalışıldıktan sonra, söz konusu yapı içerisinde şiddet tekeli ve devlet ilişkisinin, siyasi iktidarın coğrafi ölçeği ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler kapsamında, postkapitalizm, blokzinciri, merkeziyetsiz finans, merkeziyetsiz otonom kuruluşlar, akıllı sözleşmeler, Endüstri 4.0 kavramları ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler çerçevesinde nasıl bir dönüşüm geçirebileceğine ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

I. MODERNİTE VE POSTMODERNİTE

Bir kavram olarak postmodern sözcüğü geçen yüzyılın sonlarında kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavramı ilk kez kullanan kişilerden birisi İngiliz ressam ve sanat eleştirmeni John Watkins Chapmandır. 1870’li yıllarda Fransa’da

[5] Werner Hamacher, “Afformatif, Grev,” içinde *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, der. Aykut Çelebi, çev. Ferit Burak Aydar (İstanbul: Metis Yayınları, 2010), 134.

ortaya çıkan izlenimci (empresyonist) resim akımından daha modern, ona göre avangard konumunda gördüğü resimleri postmodern olarak nitelemiştir. Daha sonra bir Alman aydını Rudolf Pannwitz, Birinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı bir kitapta Avrupa'nın hümanist değerlerinin çöküşü anlamında postmodern kavramını kullanmıştır. İngilizlerin çok tanınmış tarihçi ve düşünürü Arnold Toynbee de postmodern sözcüğünü benzer bir anlamı ifade etmek için kullanmıştır. Toynbee'nin postmodern çağının belirgin özelliği büyük savaşlar, devrimler ve karmaşadır. Bu karmaşa aynı zamanda bir kültürel çöküşü ifade etmektedir. Buna karşılık modern çağ, kararlılık, ilerleme ve rasyonalizmin egemen olduğu dönem olarak nitelenmektedir. Toynbee, postmodern çağda Aydınlanma etiğinin yıkıldığından söz etmekte ve insanlar için sorunlu bir döneme girildiğini öne sürmektedir. Amerikalı kültür tarihçisi Bernard Rosenberg 1957 yılında ilk baskısı yapılan editörlüğünü yaptığı bir kitapta postmodern sözcüğünü yeni bir kültürel oluşumu ifade edecek şekilde kullanmıştır; bu kültürel oluşum "kitle kültürü"dür. Rosenberg'e göre kapitalizm bütün dünyayı bütünleştirmektedir ve bu oluşum içinde ortaya çıkan kültür, Johannesburg'da oturan bir kişiyi San Juan, Hong Kong, Moskova, Paris, Bogota, Sidney ve New York'taki komşularıyla birleştirmektedir.^[6] Ancak postmodernizmin bir kavram olarak çok yaygın ve etkin bir biçimde kullanılması 1960'lı yıllarda sanat çevrelerinde olmuştur.^[7] Bilindiği gibi modernizm sanatsal estetik alanında belli bir eğimli ifade etmektedir ve 1960'lı yıllarda New York'taki sanat çevrelerinde artık modern sanatın estetik anlayışının aşıldığı ve yeni estetik anlayışına gerek duyulduğu yaygın bir biçimde tartışılmaya başlanmıştır.^[8]

Postmodernizm bütünlük içinde oluşan bir yaklaşım olmayıp, moderniteye yöneltilen eleştirilerin bütününe ifade eden bir terim olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, postmodern kategorisinde olduğu kabul edilen görüşler kendi içlerinde postmodernizmin tanımını hususunda bile bir birlik sağlamamaktadır. Örneğin bir kısım düşünürün postmodernizmi kritik bütünlük göstermeyen düşünce dışı bir süreç olarak nitelerken bir kısım düşünür hiper

[6] Bernard Rosenberg ve Davit Manning White, *Mass Culture: The Popular Arts in America*, 6. Baskı (Glencoe: The Free Press of Glencoe, 1962), 4.

[7] Yavuz Özdemir, Ufuk Şimşek ve Elif Aktaş, "Postmodernite ve Etnisite," *Atatürk Üniversitesi SBED* 12, no. 2 (2008): 329.

[8] Gencay Şaylan, *Postmodernizm*, (Ankara: İmge Kitabevi, 2006), 44.

entelektüalizm ya da doğrudan anti entelektüalizm olarak tanımlamaktadır.^[9] Dolayısıyla postmodern düşünürler arasında modernite eleştirisi de bir örnek değildir. Ancak, yine de eleştirilerin ortak noktaları tespit edilerek postmodernite hakkında genel bir görüş oluşturulması mümkündür. Bu çerçevede postmodernitenin moderniteyi nasıl algıladığı ve getirdiği eleştirilerin genel olarak aşağıdaki şekilde olduğu kabul edilmektedir.

A) POSTMODERNİZM AÇISINDAN MODERNİTE

Bilindiği gibi modernite Max Weber tarafından formüle edilen ve bir tarihsel dönemi ifade eden kavramdır. Modernite kavramı John McGowan tarafından ise; toplumun herhangi bir dış otorite ya da *deity* (tanrısal köken) söz konusu olmaksızın kendi kendine ürettiği ilkelere dayanarak meşruluğunu temellendirmesi olarak tanımlanmakta; tarihsel açıdan bakıldığında 16. yüzyılda başlayan ve 20. yüzyıla kadar süren dönem ve bu dönem içinde ortaya çıkan belli bir dönüşüm modernleşme süreci olarak adlandırılabilir.^[10]

Modernitenin temelde 4 alanda gerçekleşen devrimle tanımlanabileceği ifade edilmektedir. Buna göre söz konusu devrimler Newton'un başlattığı bilimsel devrim; modern demokrasinin sırasıyla İngiltere, Amerika ve Fransa'da belirmesiyle başlayan siyasi devrim; diğerlerine göre daha uzun süre alan ve aydınlanma ile başlayan kültürel devrim ve emeğin soyutlaşması ile karakterize edilen endüstriyel devrimdir.^[11] Bunlardan siyasi devrim modern devletin ortaya çıkışını ve dolayısıyla şiddet tekelinin devlet eline alınması sonucunu doğuran devrimdir.

Modernite, insanlığın, evrenin algılanmasında ve açıklanmasında metafizik yerine akli koyduğu düşünce biçimi olarak kabul edilebilir. Modern dönemden önceki dönem, toplumsal açıdan feodal döneme karşılık gelmektedir, feodal dönemde evrenin algılanmasında ve açıklanmasında temel gerekçe metafiziktir. Modern dönemde bilim dallarına konu edilen her türlü sorunun cevabı modern öncesi dönemde metafizik bir dayanakla açıklanmaktadır. Bu dayanak genelde kutsal metinler ve bu metinlerin yorumları

[9] Şaylan, *Postmodernizm*, 29.

[10] Şaylan, *Postmodernizm*, 56.

[11] Mehmet Küçük, *Modernite Versus Postmodernite*, (Ankara: Vadi Yayınları, 1994), 16–22.

olarak somutlaşmakta ise de insan aklının tek başına evreni algılama veya açıklamaya yetebileceği şeklinde bir düşünce mevcut değildir. Esasında bu anlatım, söz konusu dönemde Avrupa'da mevcut toplumlar için geçerlidir. Kaldı ki modernliğin, özellikle ulus devlet ve sistematik kapitalist üretim açısından, sadece Avrupa'ya özgü olduğu da ileri sürülmektedir.^[12] Esasında, modernizemden önceki dönemlerde de ilkçağda Antik Yunanda ve ortaçağda orta doğuda, insan aklının açıklayıcı esas unsur olarak kabul edilmesi söz konusu olmuştur. Örneğin Aristo, Platon, Sokrat, Birûnî, Farabî, İbni Sina ve Harezmi bu çerçevedeki düşünürlerdir. Ancak, bu düşünce biçimi dönemlerine ait olarak kalmış ve ileri dönemlerde bu düşüncelerin ortaya çıktıkları toplumlarda metafizik anlayışa geri dönüş yaşanmıştır. Ancak, moderniteyi ortaya çıkaran, aksine görüşler^[13] olsa da temeli Avrupa'da Descartes tarafından ortaya konulan modern düşünce biçimidir. Descartes'ın kurduğu felsefe sisteminin temelinde şüphecilik vardır. Ancak, bu şüphecilik bir metot olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, hiçbir şekilde doğru bilgiye ulaşılamayacağını düşünen septik şüpheden ayrılır. Descartes'e göre doğru bilgiye ulaşılabilir. Ancak doğru bilgiye ulaşmakta önemli olan doğru metodu bulmaktır. Descartes'a göre şüphe edilmeyecek bir şeye ulaşana kadar öncelikle her şeyden şüphe edilmelidir. Descartes'ın bu yolla ulaştığı sonuç, her şeyden şüphe edilebileceği ancak nihai olarak düşünmekten şüphe edilemeyeceğidir. Bundan sonra şüphe edilemeyecek bu nokta dayanak olarak doğru metodu inşa etmek üzere şüphe edilemeyecek kurallar belirlenmeli ve bu kurallar çerçevesinde akıl işletilerek doğruya ulaşılmalıdır. Descartes'ın metafizik yerine akli koyduğu bu felsefe sisteminde akıla yaklaşım da ilginçtir. Ona göre dünyada en adil dağıtılmış şey akıldır. Çünkü herkes kendi aklından memnudur. Doğruyu bulmak ise metot meselesidir.^[14] İşte bu yaklaşımla birlikte insan akli metafiziğin yerine geçmiş ve evrenin metafiziğe dayalı olarak değil insan aklına dayalı olarak açıklanması benimsenmiştir. Bu felsefe sisteminin sonuçları özellikle doğa bilimlerinde hızlı gelişmelere ve insanın doğa üzerinde hâkimiyet kurabilmesine imkân vermiştir. Bu hâkimiyet doğa kanunlarının keşfi ile doğayı istediği gibi biçimlendirebilme

[12] Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, (İstanbul; Ayrıntı Yayınları, 1998), 170.

[13] Küçük, *Modernite Versus Postmodernite*, 207.

[14] Rene Descartes, *Metod Üzerine Konuşma*, çev. K. Sahir Sel, (İstanbul: Sosyal Yayınları, 1984), 10.

ve yönlendirme sonucunu doğurmuştur. Zamanla insanın doğa üzerindeki bu belirgin hâkimiyeti, toplum üzerinde de aynı şekilde kurulmak istenmiş ve doğa bilimlerinin yaklaşımları toplum üzerinde uygulanarak sosyal bilimler ortaya çıkarılmış,^[15] toplumsal hayat bu bilimler çerçevesinde üretilen bilgilere dayanarak şekillendirilmeye çalışılmıştır. İşte bu nokta postmodernizmin modernizm eleştirisinde temel dayanak noktasını oluşturmaktadır.

B) POSTMODERNİTE

Postmodern teori temel olarak şüpheli bir yaklaşımın sürdürülmesine dayanır. Bu yaklaşıma en büyük etki eden isim ise Jean-François Lyotard'dır. Lyotard Postmodern Durum isimli kitabında, metaanlatıların (*metanarratives*) meşrulaştırılmasının krize girdiği ve düşüşte olduğu bir çağda yaşadığımızı ileri sürer. Bu anlatılar Kantçılık, Hegelcilik ve Marksizm gibi büyük felsefeleri içermekte ya da onlardan kaynaklanmaktadır. Bu anlatılar tarihi sürekli bir gelişim süreci olarak algılamakta, bilginin bizi özgürleştirebileceğini ve gizemli bir bütünlük içinde olduğunu iddia etmektedir. Lyotard'ın karşı çıktığı iki temel anlatı vardır. İlki insanlığın aşamalı özgürleşmesidir. Diğeri ise bilimin zaferidir. Lyotard, bu iki doktrin 2. Dünya Savaşıyla birlikte inanırlıklarını kaybettiklerini ileri sürmektedir.^[16] Lyotard "postmodern" terimini metaanlatılara yönelik şüphecilik olarak kullandığını ifade eder.^[17] Postmodernizm incelemeleri esasında çağdaş bilim ve bilgi sorunlarına ilişkin olan ve her birinin bir diğerini eleştirdiği ve sorunlu olarak nitelendiği birçok farklı görüşün ve çalışmanın kesişim noktasına denk düşer. Lyotard'ın çalışması buna güzel bir örnektir, zira, Thomas Kuhn ve Paul Feyerabend gibi teorisyenlerle açılış yapar, Jürgen Habermas'ın meşruiyet krizi kavramı ve iletişim temeline oturan toplum kurgusuyla bir polemige girer, aynı zamanda kitabının başlığı sosyoloji ve ekonomi açısından eleştirel bir anlam taşımaktadır, bu bağlamda Guy Debord'un gösteri toplumu, Henri Lefebvre'nin tüketim toplumu, Daniel Bell'in postendüstriyel toplum

[15] Örsan Ö. Akbulut, "Türkiye'de Kamu Yönetimi İncelemesini Tanımlayıcı Bir Kavram Önerisi: Ölçücülük-İdeametric," *Amme İdaresi Dergisi* 39, no. 4 (2006): 166.

[16] Christopher Butler, *Post-Modernism*, (Oxford: Oxford University Press, 2002) 13.

[17] Jean-François Lyotard, *The Post Modern Condition: A Report on Knowledge*, çev. Geoff Bennington ve Brian Massumi, (Manchester: Manchester University Press, 1984), xxiv.

kavramlarına da eleştiri getirir.^[18] Dolayısıyla, postmodernizmin geniş çerçevede anlatımı ayrı bir çalışmaya konu olacak nitelikte olup, bu çalışmada, çalışmanın ortaya koyduğu fikrin anlaşılmasına temel teşkil edecek kadar bilgi verilmesi ile yetinilmesi tercih edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı ve kapsamı dikkate alınarak postmodern yaklaşımın öne çıkan özellikleri genel hatları itibariyle ortaya konulacak olursa, ilk olarak ifade edilebilecek husus, postmodernistlerin bakış açısına göre modernizm, tabiat bilimleri için geçerli olan yaklaşımı insan ve toplum üzerinde kullanmakla hata etmiştir. Zira insanın doğası ile eşyanın doğası birbirinden farklıdır. Tabiat kanunları için tek bir genel geçer doğru bulunabilir ancak insanın söz konusu olduğu olaylar için böyle bir genelleme yapılması mümkün değildir. Toplumsal hayatın şekillendirilmesinde, insan ve toplum için de bilimsel olarak belirlenebilecek tek bir doğru olduğu kabulünden hareket edilecek olursa, ortaya çıkan sonuçlar merkezîyetçilik, bir örnekçilik ve ussallıktır. Bir örnekçilik de modernizmin bir ürünü olarak doğru değildir. Farklılık, kaldırılması gereken değil tam dersine desteklenmesi gereken bir özelliktir. “Önemli olan büyük toplum değil, bu toplumu oluşturan topluluklardır. Bu yönüyle postmodernizm toplumda ayrımcılığa, dinde mezhepçiliğe, dilde ayrılığa sıcak baktığını söyleyebiliriz.”^[19] Ayrıca, ussallık da insanları değerlendirmek ve toplumu şekillendirmek için bir kıstas olamaz. Görecelilik esas kıstas olmalı ve tercihler ussal olup olmamasına göre değerli ya da değersiz olmamalı, her tercih kendiliğinden bir değere sahip olmalıdır.^[20] Bu noktada konunun fizik teorilerine ilişkin bir boyutu da gündeme gelmektedir. Zira Descartes’ın düşünce sisteminin fizik bilimlerine uygulanması Newton tarafından yapılmışken, Einstein’ın görecelilik teorisi ile Heisenberg’in kuantum mekaniğinin Newton tarafından tanımlanan dünya anlayışını yıkması ve kuantum teorisinin bu yıkımı

[18] Frederic Jameson, “Foreword,” içinde *The Post Modern Condition: A Report on Knowledge*, çev. Geoff Bennington ve Brian Massumi, (Manchester: Manchester University Press, 1984), vii.

[19] Turgay Ergun, *Kamu Yönetimi*, (Ankara: TODAİE Yayınları, 2004), 348.

[20] Ergun, *Kamu Yönetimi*, 348.

derinleştirmesinin de postmodernizmi etkileyen nedenler olduğu ileri sürülen görüşler arasındadır.^[21]

Postmodernitenin temel savları kabaca yukarıda ifade edilen şekilde olmakla birlikte, özellikle modernizmin birey ve özgürlük anlayışı açısından detaylı bir eleştirisi komüniteryanizm tarafından yapılmıştır.

C) BİREY VE ÖZGÜRLÜK AÇISINDAN MODERNİTE ELEŞTİRİSİ: KOMÜNİTERYANİZM

Komüniteryanizm 1980’li yılların başından itibaren ABD’de antiliberalizmin en popüler biçimi olarak gelişmiştir. Komüniteryanizm literatürde, liberal ve cumhuriyetçi olmak üzere iki ana tipe ya da muhafazakâr, evrensel eşitlikçi ve liberal olarak üç ana tipe ayrılarak incelenmektedir. Ancak, genel hatları itibarıyla liberalizme karşı olduğu ve birey ve özgürlük anlayışı açısından liberalizme alternatif bir tez getirdiği, fakat bunu Marksizm’e dayanmaksızın yaptığı söylenebilir.^[22]

Bu çerçevede öncelikle komüniteryanizmin eleştiri getirdiği liberal düşünceyi ve özellikle liberteryanizmi incelemenin yerinde olacağı düşünülmektedir.

1- Liberalizm ve Liberteryanizm

Liberalizm genel olarak iki ana akıma ayrılır. Birinci akım siyaset felsefesine dayanmakta iken ikinci akım daha ziyade klasik liberal ekonomiye dayanır. Bu ikinci akım liberteryanizm veya klasik liberalizm olarak adlandırılır.^[23]

Tanım olarak Liberteryanizm;

Liberalizm kavramının 20. yüzyılda ABD’de uğradığı anlam değişikliği sonucunda sol fikirleri savunanlara liberal denilmeye başlanması üzerine bu ülkede klasik liberalizm geleneğini takip edenlerin kendilerini ve fikir sistemlerini bu liberallerden ayırmak için geliştirdikleri, ancak bütün klasik liberaller tarafından benimsenmiş olmayan kavramdır. Bazen klasik liberalizmi aşan ve anarko-kapitalizme doğru uzanan fikirleri adlandırmak için kullanıldığı ve anarko-kapitalizmle

[21] Alan David Sokal, “Transgressing the Boundaries: Toward a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity,” *Social Text* 46/47, (1996): 218.

[22] Sururi Aktaş, “Komüniteryan Etik,” *Erzincan BYHFD* 6, no. 1-4 (2002): 3-4.

[23] Atilla Yayla, *Liberalizm*, (Ankara: Liberte Yayınları, 1998), 25.

eş anlamlı tutulduğu görülmektedir. Liberteryanizmi savunanlara liberteryan denilmektedir.^[24]

Liberteryanizmin dört temel unsuru bireycilik, özgürlük, kendiliğinden doğan düzen ve piyasa ekonomisi ile kanun hâkimiyeti ve sınırlı devlettir.^[25]

Liberteryanizm, otorite, gelenek ve eşitlik gibi diğer değerlere göre (negatif anlamda) özgürlüğe katı bir şekilde öncelik tanıyan teoriler grubuna karşılık olarak kullanılır. Yani liberteryanlar, kamu otoritesi alanını asgarileştirme, bireysel özgürlük alanını ise azamileştirme arayışındadırlar ve tipik olarak devleti, bireysel özgürlük karşısındaki ana tehdit olarak görürler. Sosyalistler de liberteryanizmi benimsemişlerdir ama en ünlü iki liberteryan gelenek, bireysel haklar fikri (Robert Nozick'te olduğu gibi) ve laissez-faire iktisadi öğretilerinde (Frederich Hayek'teki gibi) kök salmıştır. Klasik biçiminde bile liberalizm düzenden çok özgürlüğe önceliği vermeyi reddettiğinden, liberteryanizm, liberalizmden ayrılır. Ayrıca liberteryanlar, minimal veya gece bekçisi de olsa devlete olan ihtiyacı kabul ettiklerinden, anarşistlerden ayrılırlar ve bazen de kendilerine minarşist adını takarlar.^[26]

2- Komüniteryanizm

Toplulukçuluk veya cemaatçilik olarak da adlandırılan Komüniteryanizm, klasik liberalizm ile kolektivizm arasında bir orta yol bulmaya çalışan sosyal teori olarak tanımlanmakta olup, “Bir kişi ya da şahsiyetin, toplum sayesinde oluştuğu inancıdır.”^[27] Komüniteryanizm çıkış noktası, bireyci liberalizme karşı geliştirilen fikirlerdir. Temel eleştiri, bireyci liberalizmin, geçmişten beri bireyselleşmiş ve toplulukların kimliklerinin bir parçası olmasına imkan

[24] Yayla, *Liberalizm*, 266.

[25] Yayla, *Liberalizm*, 137-197.

[26] Andrew Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, çev. A. Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnanç, (Ankara: Adres Yayınları, 2007), 111.

[27] Heywood, *Siyasi İdeolojiler*, s. 397.

vermeyen insan anlayışına karşı geliştirilmiştir. Komüniteryan yaklaşımı ilk olarak ortaya koyan da Bell olarak kabul edilir.^[28]

Bell'e göre komüniteryanizm, insanların kimlik ve kişiliklerinin büyük ölçüde içinde buldukları toplumdaki sosyal ilişkilere göre şekillendiği ve ahlaki ve siyasi yargılarımızın da bu çerçevede oluştuğu düşüncesidir: "Bizler hayatlarımızın çoğunu, genellikle tek başına dolaşan kaplanlardan ziyade sürü halinde yaşayan aslanlara benzer şekilde topluluk içinde yaşarız. Bu topluluklar, bizim ahlaki ve siyasi yargılarımızı şekillendirir ve bizler, hayatımıza anlam katan ve onlar olmaksızın kaybolmuş ve derin bir yalnızlık içine düşmüş hissedeceğimiz ve ayrıca ahlaki ve siyasi yargıları oluşturamayacağımız bu toplulukları desteklemek için güçlü bir yükümlülük hissederiz."^[29]

Komüniteryanizmin önde gelen bir başka ismi olan Taylor'a göre, Komüniteryanizm, tam olarak ancak liberalizme karşı konumu açısından ele alındığında açıklanabilecek bir kavramdır. Liberaller ve komüniteryanlar arasındaki tartışma karmaşık ve çok katmanlıdır. Komüniteryanizmi tam olarak anlayabilmek için ontolojik sorunlarla sosyal tartışmadaki değer yargısı alanlarını ayırmak gerekir. Ontolojik sorunlar sosyal hayatın nasıl açıklandığı ile ilgiliyken, sosyal tartışmadaki değer yargıları, değer verilen, iyi olarak nitelenen ve geliştirilmesi istenen konuları kapsar. Ontolojik alanda, liberaller, sosyal hayatı ve kişisel kimliği atomist terimlerle açıklarken, komüniteryanlar ortak fayda, ortak dil ve bireye indirgenmemiş diğer kavramlarla açıklarlar. Taylor bu kavramları "indirgenemez sosyal" (*irreducibly social*) kavramlar olarak adlandırır.^[30] Taylor'a göre, modernleşme sürecinin sıkıntılara yol açan en temel unsurlarından biri bireyciliktir. Günümüzdeki anlayışa göre bireycilik hem temel bir toplumsal değer hem de modern uygarlığın en büyük bir kazanımıdır ve bugün insanlar kendi yaşam tarzlarını belirleme ve benimseyecekleri fikirleri, görüşleri ve inançları seçme olanağına ya da hakkına sahip oldukları bir dünyada yaşamaktadırlar. Bu yaklaşım çerçevesinde insanlar, eski dönemlerin kutsal buyruklarına uymak istememekte ve

[28] Micheal Golby, "Communitarianism and Education," *Cirriculum Society* 5, no. 2 (1997) :129, 130.

[29] Daniel Bell, "Communitarianism," içinde *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ed. Edward N. Zalta, (Stanford: Standford University, 2020): 1.

[30] Charles Taylor ve Ruth Abbey, "Communitarianism, Taylor-Made," *The Australian Quarterly* 68, no. 1 (1996): 3.

mevcut kazanımlarını korumak istemektedir. Buradan hareketle; insanları çoğunlukla belirli bir konuma, role veya sınıfa sıkıştıran modern öncesi yapıların zaman içinde etkinliğini kaybetmesiyle dünyanın "büyüsünün çözülmesi"nden söz edilmektedir.^[31] Ancak, diğer taraftan, bu yaklaşımın sonuçlarının iyi olup olmadığı da tartışılmaktadır. Tocqueville, Kierkegaard ve Nietzsche gibi düşünürler tarafından, artık yüksek amaçların ya da uğruna ölünecek değerlerin kalmadığı, kahramanlık boyutunun öldüğü, tutku yokluğundan muzdarip olduğu ve bu açılardan insanlığın bir çöküş içinde olduğu gibi eleştiriler ileri sürülmektedir. "Nietzsche'nin "son insanları" da bu çöküşün vardığı son noktadadır ve onların acınacak rahatlıkları dışında hayata dair bir arzuları kalmamıştır."^[32]

Komüniteryanlar temel olarak liberalizmin özgürlük algılayışını da eleştirirler. Öncelikle liberalizmin temelindeki ben algılayışının değeri kendinden menkul ve her şeye önceliği olan bir kavram olarak özgürlüğe temel teşkil ettiğini, ancak, bunun doğru olmadığını ileri sürerler. Onlara göre, ben algısı her şeyin kaynağı değil, tam tersine istek ve amaçlarla şekillenen bir sonuçtur ve bu durum özgürlükle birlikte değerlendirildiğinde net şekilde ortaya çıkar. Örneğin, ifade özgürlüğü salt özgürlük olduğu için bir değere sahip değildir zira sadece ifade özgürlüğünü kullanmak için bir şeyler ifade edilmez, ifade etme eylemi ancak ifade edilmek istenen bir şey varsa söz konusu olur. Dolayısıyla ifade etme eylemi ifade edilecek bir şey var ise bir değer taşır, yoksa bir değer taşımaz. Bu durumda ifade özgürlüğünün kendinden kaynaklanan bir değeri olmadığı ortaya çıkar. Soyut ve bütünsel özgürlük kavramını oluşturan bütün özgürlükler için bu durum geçerli olduğuna göre, aslında soyut ve bütünsel özgürlük kavramının içerikten bağımsız olarak ayrı bir değeri bulunmamaktadır.^[33]

Komüniteryan görüşe göre, liberalizmin birey anlayışı insanların içinde yaşadıkları siyasal toplumla özdeşliklerini veya bir şeye ait olma duygularını yok etmekte ve büyük ölçekli, merkezi bürokratik devlet yapıları karşısında güçsüzlük hissedilmesine neden olmaktadır. Bu durumdan çıkmanın yolu

[31] Charles Taylor, *The Malaise of Modernity*, (Toronto: House of Anansi Press, 2003), 1, 2.

[32] Taylor, *The Malaise of Modernity*, 2.

[33] Andre Berten, Pablo Da Silveira, Herve Pourtois, *Liberaller ve Cemaatçiler*, çev. Başak Demir, (Ankara: Dost Kitabevi, 2006), 225-292.

başarılı bir ortak harekettir. Bu şekilde güçlülük duygusuna ulaşılabilir ve insanların siyasal toplumla özdeşleşmesi sağlanabilir. Güçsüzlük duygusunun giderilmesi, iktidarın adem-i merkezileştirilmesi ile mümkün olabilir. “Federal sistemde olduğu gibi, genel olarak iktidarın bölüşülmesi özellikle de merkezileşmekten kaçınılması demokratik güçlenme açısından çok faydalı olur. Demokratik güçlenme, iktidarın devredildiği birimlerin, hali hazırda üyelerinin hayatlarındaki topluluklar olması durumunda daha da çok gerçekleşir.”^[34] Dolayısıyla, komüniteryan açıdan ideal bir toplumun, yerleşerek merkeziyetsizleşmiş bir siyasi iktidar ile liberalizmdeki gibi asosyal bir bireycilikle değil, güçlü ve yoğun toplumsal ilişkiler içinde yaşayan insanlardan oluşan bir topluluktan oluştuğu ifade edilebilir.

II. POSTMODERNİTE VE ŞİDDET TEKELİ

Modernite ile birlikte cemaatten (*Gemeinschaft*) topluma (*Gesellschaft*) geçilmiş olduğu gibi postmodernitenin de farklı bir sosyal yapı oluşturacağı ileri sürülmektedir. Bu yapı da yerleşme olarak adlandırılmakla birlikte esasında feodal döneme özgü *Gemeinschaft*'a tam bir dönüş değildir. Zira modernitenin üretimi olan ulus devlet yapısının merkeziyetçiliği zayıflamakla birlikte iktidar tamamen yerleşmemekte, küresel çapta bir merkezi otorite^[35] ile özellikle ekonomik ve kültürel bir bağ kurulmaktadır.^[36] Bu çerçevede gündeme gelen kavramlar ise küreselleşme, yerleşme ve küyelleşme olarak ortaya çıkmaktadır.

[34] Taylor, *The Malaise of Modernity*, 50, 51.

[35] Çalışmada ekonomik ve kültürel merkez ifadesiyle ile kastedilen, günümüzde küresel ekonomideki mal ve hizmet üretiminde ön plana çıktığı gibi, giyim kuşam tarzlarından beslenme alışkanlıklarına kadar geniş bir yelpazede kültürel olarak da belirleyici nitelikte olan ABD gibi dünya hegemonyasını elde bulunduran merkezlerdir. Bu bağlamda, hali hazırda bu merkez somut olarak ABD olarak görünmekle birlikte, Çin'in son dönemde küresel üretimde önemli atılımlar gerçekleştirmiş olması, Güney Kore gibi bazı Asya ülkelerinin özellikle müzik ve sinema gibi alanlarda ön plana çıkarak kültürel anlamda belirleyici rol üstlenmeye başlamaları gibi gelişmeler nedeniyle ileriki dönemlerde bu merkezin değişip değişmeyeceği sorusu gündeme gelebilecektir, ancak bu sorunun cevaplanması bu çalışma kapsamı dışında kalmakta olduğundan ayrıca değerlendirmeye konu edilmemiştir.

[36] Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, 62.

A) KÜRESELLEŞME, YERELLEŞME VE KÜYERELLEŞME

Yönetimde merkezîyetçilik ve âdemi merkezîyetçilik tartışmaları hep olagelmıştır. Bu tartışma postmodernizm ile farklı bir boyut kazanmıştır. Zira modernizm içinde kalan yerelleşme, merkezileşmenin alternatifi olarak ortaya çıkmakta ve yerelin kendi otoritesini tek otorite olarak kabul etmektedir. Bu anlamda yerelleşme, merkezi otoritenin coğrafi anlamda küçülmesi olarak algılanabilir. Ancak, postmodern anlamda ortaya çıkacak yerelleşme, küreselleşme ile ilgili olup, merkezileşmeden kopmak ve ulus devlet yapısının merkezileşmesinden ayrılırken, özellikle ekonomik ve kültürel anlamda küresel bir merkeze bağlanmak şeklinde olmaktadır. Dolayısıyla, buradaki yerelleşme küyerelleşme olarak da adlandırılmaktadır.^[37]

Küyerelleşme, ilk defa Roland Robertson tarafından kullanıldığı ifade edilen^[38] ve küresel olan ile yerel olanın iç içe geçmelerinin sonucu olarak tanımlanan bir kavramdır. Buna göre,

Küreselleşme dünyanın bir bütün olarak sıkışması ve yerellikleri birbirine bağlamasıyla gerçekleşmektedir. Bu aynı zamanda içinde yerelliğin keşfini taşımaktadır. Yerelliği keşfetme küresel süreçler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Kültürün küreselleşmesi, bu görüşe bakılırsa, birinci dünyadan üçüncü dünyaya doğru tek yönlü bir akış değildir. Elektronik iletişim küresel imge ve kimliklerin giderek daha çok paylaşılmasına, birbirine yaklaşmasına ve melezlenmesine yol açmaktadır. Küreselleşme, yalın ve mekanik bir homojenleştirme eşliğinde örgütlenmekle kalmamakta, çeşitli yerelliklerden beslenerek onları evrensel olanlara taşımaktadır. Bu yerel formlarla küresel işleyişin birleştirilmesi sonucunda glocalizasyon (küyerelleşme) adı verilen süreç ortaya çıkmaktadır.^[39]

Bu noktada, modern nitelikler taşıyan günümüz toplumunun tamamen postmodern bir yapıya dönüştüğü varsayılacak olsa, komüniter görüşler çerçevesinde temel değişikliğin birey ve özgürlük anlayışı olarak iki noktada

[37] Anıl Çeçen, *Ulus Devlet Türkiye Cumhuriyeti*, (Ankara: Kilit Yayınları, 2009), 181- 275.

[38] Habibul H. Khondker, "Glocalization as Globalization: Evolution of a Sociological Concept," *Bangladesh e-Journal of Sociology* 1, no. 2 (2004): 3.

[39] U. Murat Kılavuz, "Küreselleşen Dünyada Din," *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, no. 2 (2002):195.

gerçekleşmesinin ihtimal dâhilinde olduğu; bireyin komüniteryan anlayışa uygun olarak cemaat temelinde oluşmuş^[40] toplumsal ilişkiler ağına göre şekillenmiş toplumsal varlık olarak; özgürlüğün ise kıymeti kendinden menkul olmayan, ancak içeriğine bağlı olarak bir değer ifade eden bir kavram olarak algılanacağı bir toplum kabulü ortaya çıkacaktır. Böyle bir kabul üzerine devlet ve şiddet tekeli ilişkisine ilişkin değişikliklerin neler olabileceği sorusu birkaç şekilde cevaplanabilir.

B) POSTMODERN BİR TOPLUMDA ŞİDDET TEKELİ VE İKTİDAR İLİŞKİSİ

Postmodern topluma ilişkin öngörülerde bulunmak birtakım zorluklar içermektedir. Bu zorluklardan birisi, bu konuda öngörüde bulunmaya esas olacak paradigmanın modernizm çerçevesinde oluşmasıdır. Postmodern dönem, modern dönem paradigmasını da dönüştüreceğinden, mevcut paradigma ile bir sonraki döneme ilişkin öngörülerde bulunmak belirli bir sınıra kadar mümkün olabilmektedir. Modern öncesi dönemde köleliğin ya da daha önceki dönemde insan kurban etmenin o dönemlerin paradigmalarına uygun kabul edilmesi, ancak günümüz paradigmasında her türlü normatif düzen tarafından, en azından uygulamada kabul edilemez olarak tanımlanması bu duruma örnek teşkil eder. Dolayısıyla, postmodern bir toplumda şiddet tekeli ve iktidar ilişkisini inceleme bağlamında öngörülerde bulunmanın mevcut dönemin paradigması ile sınırlı olduğu, bu sınırı aşmanın spekülasyon niteliğinde olabileceği dikkatten kaçmaması gereken bir husustur. Bu çerçevede, aşağıda konu mevcut paradigmada konuyla ilgili

[40] Bu noktada vurgulanması gereken husus, bu çalışmada postmodern bir toplumun cemaatçi olacağına dair bir iddia olarak ileri sürülmediği, ancak, literatürde ileri sürülen postmodern dönemde şiddetin artacağına dair görüşün eleştirilmesi bağlamında, farklı bakış açılarından değerlendirme yapıldığında farklı sonuca varılacağına ortaya konulması açısından, komüniteryan bakış açısı esas alındığında postmodern toplumun cemaatçi olacağına varsayılmasının mümkün olduğudur. Dolayısıyla buradaki yaklaşım, toplumun küresel olarak cemaatçileştiği iddiasını ileri sürmek değil, konu komüniter bakış açısıyla ele alınacak olursa, cemaatçi bir postmodern toplum yapısı olacağına varsayılması gerekeceği ve bunun da literatürde ortaya konulan şiddetin artacağı yönündeki görüşlerin tersine bir sonuç ortaya çıkaracağı yönündedir. Bu bağlamda, bu çalışmada temel iddia, postmodern toplumda şiddetin azalacağı olmayıp, literatürde şiddetin artacağı yönündeki görüşlerin kesinlik taşımadığı, farklı bakış açılarından değerlendirme yapılacak olduğunda, azalacağına da ileri sürülebileceği şeklindedir.

önemli kavramlardan olan siyasi iktidarın ölçek değiştirmesi çerçevesinde ele alınacaktır.

Diğer taraftan, postmodern bir topluma ilişkin öngörülerini kısıtlayan bir başka neden de büyük toplumsal dönüşümlere etki eden faktörlerin çokluğu ve öngörülemezliğinden kaynaklanmaktadır. Özellikle modern dönemdeki bilimsel ve teknik bilgi birikimi sonucunda teknolojiye ortaya çıkan gelişmeler, yüzyıllar ölçeğindeki büyük toplumsal değişimler bir tarafa, on yıllar ölçeğindeki öngörü imkanını dahi kısıtlamıştır. Daha açık bir ifadeyle, teknolojik gelişimin ulaştığı hız, bu hızlı değişimin ortaya çıkaracağı yeni sosyal sonuçları öngörmeyi neredeyse imkansızlaştıracak kadar yüksek bir seviyeye gelmiştir. Bu değişimi ölçmek üzere kullanılan araçlardan birisi olan *bilgi katlanma eğrisi*, insanlığın ortak bilgi birikiminin ikiye katlanma sürelerini göstermektedir. Buna göre, 19. yüzyılın başında bu süre 100 yıl iken, İkinci Dünya Savaşının sonunda 25 yıla düşmüştür. Günümüzde ise mevcut bilgi birikiminin her 12 ayda bir yenilendiği ifade edilmektedir. Geleceğe dönük tahminlerde ise “eşyanın interneti” olarak adlandırılan gündelik hayattaki her eşyanın veri alma ve gönderme özelliğine sahip olması durumunda bu hızın 12 saate düşebileceği ileri sürülmektedir.^[41] Bu çerçevede, postmodern bir toplumda şiddet tekeli ve iktidar ilişkisini inceleme bağlamında özellikle bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin dikkate alınması da faydalı bir bakış açısı oluşturabilecektir. Aşağıda konu bu açıdan da ayrı başlık altında ele alınmıştır.

Literatürde şiddet tekelinin oluşumunun modern devletin gelişimine koşul olarak ortaya çıktığı^[42] ve merkezi otorite yerine yerel otoritelerin olduğu Ortaçağda şiddet olaylarının otoritenin yerelliği nedeniyle daha yaygın ve hatta anarşi düzeyinde olduğu ifade edilmektedir: “Feodal anarşi, yönetim yapısının, hem düzenin sağlanması hem de adaletin tesisinde ve haksızlıkların telafisinde, öncelikli bir grup oluşturan savaşçılar ve mülk sahiplerinin kendi

[41] Byron C. Geddes, Hugh M. Cannon ve James N. Cannon, “Addressing The Crisis in Higher Education: An Experiential Analysis,” *Developments in Business Simulation and Experiential Learning* 45, (2018): 265.

[42] Charles Tilly, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, çev. Kudret Emiroğlu, (Ankara: İmge Kitabevi, 2001), 225; Max Weber, “Politics as a Vocation,” içinde *From Max Weber: Essays in Sociology*, ed. H.H. Gerth ve C. Wright Mills, (Oxford: Oxford University Press, 1946), 6.

çıklarına dayanmasından kaynaklanmıştır.”^[43] Bu kabullerden hareketle, iktidar ölçeğinin yerelleşmesi, bir başka deyişle coğrafi olarak küçülmesi ile şiddet olaylarının artma eğiliminde, iktidar ölçeğinin coğrafi olarak büyümesi ile şiddet olaylarının azalma eğiliminde olacağı varsayımı altında, postmodern dönemde ulus devlet çapındaki otoritelerin ortadan kalkacağı ve iktidarın yerelleşeceği öngörülerine dayalı olarak “önümüzdeki yüzyılda şiddet olaylarının daha çok yaşanacağı muhtemel görünüyor”^[44] iddiası ileri sürülmektedir.

Bu çerçevede, “iktidar yerelleştikçe şiddetin artacağı” varsayımının doğruluğunun tartışılması bu çalışma kapsamında değildir. Ancak, bu varsayımın, literatürde ileri sürülen “önümüzdeki yüzyılda şiddet olaylarının daha çok yaşanacağı muhtemel görünüyor”^[45] iddiası için bir gerekçe olup olmayacağı, bu çalışma açısından değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Kanımızca, iktidar yerelleştikçe şiddetin artacağı varsayımına dayalı olarak, postmodern dönemde de yerelleşme olacağını öngörüp, şiddet olaylarının yaygınlaşacağı sonucuna varılmasında bir değerlendirme hatası yapılmaktadır. Bu hata, postmodern dönemde gerçekleşebilecek yerelleşme ile feodal dönemdeki yerelleşme arasındaki muhtemel farkların dikkate alınmamasıdır. Muhtemel farklılıklar üç ayrı düzlemde gerçekleşebilir. Birincisi, postmodern dönemde iktidar yerleşerek coğrafi olarak küçülse de postmodern toplumsal yapının, yukarıda açıklanan komüniteryan yaklaşım çerçevesinde, daha güçlü ve yoğun sosyal ilişkiler şeklinde gerçekleşmesi halidir. İkincisi, küyerelleşme çerçevesinde bir yandan yerelleşme olurken diğer taraftan da küreselleşmenin gerçekleşmesi halidir. Üçüncüsü ise, özellikle bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin muhtemel etkileridir.

Bu kapsamda, basit bir anlatımla, “feodal dönemde iktidarın yerel olması şiddeti artırmıştı, modern devletin oluşumuna koşut olarak iktidar merkezileşti ve şiddet tekeli ile şiddeti azalttı, ancak, postmodern dönemde tekrar yerelleşme olduğundan şiddet olaylarının daha çok yaşanması muhtemel

[43] Gianfranco Poggi, *The Development of the Modern State*, (Stanford: Stanford University Press, 1978), 31.

[44] Yücel Dursun, “Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?,” *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 12, (2011): 2.

[45] Dursun, “Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?,” 2.

görünüyor” şeklinde özetlenebilecek bir çıkarımın çok isabetli olmadığı; konunun, postmodern dönemde komüniteryanizm, küyerelleşme ve teknolojik gelişmelerin muhtemel etkileri çerçevesinde değerlendirilmesi sonucunda aksi sonuca varılmasının da mümkün olduğu düşünülmektedir. Aşağıda, söz konusu değerlendirmelerden ilk ikisi, siyasi iktidarın ölçeği başlığı altında incelenmiş, üçüncüsü ise ayrı başlığa konu edilmiştir.

1- Siyasi İktidarın Coğrafi Ölçeği ve Şiddet Tekeli

İktidarın yerelleşmesinin, şiddet olaylarını ve şiddet eğilimini artırdığı yönündeki genel kabul, Amerikan sinema endüstrisinin, şiddet uygulama yetkisi bulunan yerel birimler olan şerif büroları algısında gözlemlenebilir. Amerika Birleşik Devletleri’nde şiddet tekelinin polis teşkilatı vasıtasıyla kullanılmasına ilişkin kurumsal yapılanma, yerel birimler olan şerif büroları eliyle gerçekleşir. Hatta şiddet tekeli kullanma tekeli olan yerel yönetimler bu hizmeti başka yerel yönetimlerden satın alır. “Örneğin Los Angeles vilayetinde şerif bürosu, kendi polis teşkilatını kurmak istemeyen vilayete bağlı kentlere ücret karşılığında güvenlik hizmeti sağlamaktadır.”^[46] Günümüzde özel güvenlik hizmeti veren bu kurumların daha yerel özellikler taşıyan kırsal bölgedeki birimleri, Amerikan sinema endüstrisi tarafından, hem tarihi hem de günümüzdeki uygulamaları bakımından, kırsal bölgede “tiranlık yapan” yerel iktidarlar olarak tasvir edilirler.^[47] “Televizyon ve sinema filmlerindeki tasvirler nedeniyle, günümüzde çoğu insan yerel şerifi güneyli aksanıyla konuşan, kovboy şapkası takan beceriksiz, gaddar, aşırı kilolu veya yozlaşmış olarak görür.”^[48] Şeriflerin filmlerdeki fiziksel özelliklerinin de şiddet eğilimini yansıttığı ifade edilebilir. Örneğin, Disney’in Robin Hood animasyonunda Nottingham Şerifi, kısıp gözlü ve iri bir kurt

[46] Ufuk Ayhan, “Amerika Birleşik Devletlerinde Yerel Yönetimler,” *Sayıştay Dergisi* 70, (2008): 114.

[47] MaCherie M. Placide, Casey Lafrance, “The County Sheriff in Films: A Portrait of Law Enforcement As a Symbol of Rural America,” *International Journal of Police Science & Management* 16, no. 1 (2014): 103.

[48] Ken Peak, *Introducing Justice Administration: Police, Courts, and Corrections Management*, 6. Baskı, (New Jersey: Upper Saddle River, Prentice Hall, 2020): 97’den aktaran Placide, Lafrance, “The County Sheriff in Films: A Portrait of Law Enforcement As a Symbol of Rural America,” 103.

olarak resmedilerek potansiyel tehlikeli kişilik imajı çizilmiştir. Filmlerdeki şeriflerin konuşmaları da benzer şekilde belirli karakter vurgusu içerir. Örneğin ırkçı söylemler ve cinsel aşağılayıcı terimler kullanan karakterler izleyicide, karakterin büyük ihtimalle bu konularda şiddete eğilimli birisi olduğu izlenimi uyandırarak karakter hakkındaki algıyı olumsuzlaştırır.^[49] Dolayısıyla, yukarıda bahsedilen, literatürdeki iktidarın ölçeği yerelleştikçe şiddet olaylarının artacağı yönündeki kabulün, popüler kültür alanlarından Amerikan sinema endüstrisinde de bir yansımasının olduğu ifade edilebilir.

Ancak, siyasi iktidarın ölçeği bağlamında komüniteryan yaklaşım kapsamında konu ele alınacak olduğunda, komüniteryan yaklaşımda bireyin algılanması önem kazanmaktadır. Komüniteryan bir yapıda birey, ilişkilere göre algılandığından, postmodern dönemde iktidar yerleşmiş olsa bile komüniteryan bir sosyal yapı oluşması durumunda, bireyin modern yapıdakine göre daha çok toplumsal ilişki içinde yer alacağı kabulü gerekecektir. Bu durumda, bireyin maruz kalacağı, ancak yerel kültürün meşru saymadığı şiddetten korunmasında da artma olması beklenir. Zira bu varsayımda bireyler daha bütünleşik bir yapı içerisinde, daha birbirine bağlı, dolayısıyla tepki gösterme açısından da daha iş birliği içinde olacaklardır. Böylece, postmodern dönemde iktidar yerleşse bile, komüniteryan bir sosyal yapı olması halinde, yerel kültürün bazı şiddet unsurlarını içselleştirme riski karşılığında, kültürün dışladığı şiddet unsurlarının toplumsal kontrol altına alınmasının da kolaylaşması mümkündür. Dolayısıyla postmodern dönemde toplumsal yapının komüniteryan unsurları daha çok barındırması halinde, literatürde yer verilen şiddet olaylarının daha çok yaşanacağı şeklindeki iddia isabetli olmaktan çıkmaktadır.

Diğer taraftan, postmodern dönemde komüniteryan bir toplum oluşturulduğu varsayıldığında, insan algısının bile kıymeti kendinden menkul birey yerine, toplumsal ilişkilerden oluşan bir varlık olarak değişeceği ifade edilen^[50] böyle bir toplumda, şiddete ilişkin değer yargılarının da değişeceğinin ve günümüzdekinden farklı bir içerik kazanacağına, konuya ilişkin öngörülerde göz ardı edilmemesi gerektiği düşünülmektedir. Bugün yaptığımız şiddete ilişkin değerlendirmeler modernite zemini üzerine inşa edilmiştir.

[49] Placide, Lafrance, "The County Sheriff in Films: A Portrait of Law Enforcement As a Symbol of Rural America," 105.

[50] Yayla, *Liberalizm*, 233.

Dolayısıyla, şiddete ilişkin tartışmalar aslında değerler alanında bir tartışma olarak düşünülebilir. Böylece, günümüzde modern öncesi dönemden kalan ve aile reisine gerek kocalık gerek babalık iktidarı için yakıştırılan ve şiddet kullanmayı meşru sayan “hem döver hem sever” şeklindeki deyimlerin yahut şiddeti bu günkü kadar dışlamayan ve hatta kutsal bir zemine oturarak meşruiyet kazandırmaya çalışan “Dayak cennetten çıkmadır.” şeklindeki atasözlerinin oluşumunun, böyle bir değer yargısı farkına bağlanabilmesi mümkün görünmektedir. Çok eşli evlilik ya da köleliğin, zaman içinde paradigma değişimi ile farklı algılanması durumu da buna örnek teşkil edebilir. Dolayısıyla, gelecek dönemde tamamen komüniteryan görüşe uygun bir toplum ortaya çıkacak olursa, şiddete ilişkin bu günkü değerlendirmelerimizin, öyle bir toplumun değer yargıları ile uyuşmaması da muhtemeldir.

Dolayısıyla, komüniteryan yaklaşıma göre oluşturulmuş postmodern bir toplum varsayımında, bireyler daha bütünleşik bir yapı içerisinde, daha birbirine bağlı, dolayısıyla tepki gösterme açısından da daha iş birliği içinde olacağından, bireyin, yerel kültürün meşru saymadığı şiddetten korunmasında artış olacağı ifade edilebilir. Bu değerlendirmede, postmodern dönemde gerçekleşecek değer yargılarına ilişkin farkların “şiddet”in ne olduğuna ilişkin yansımalarının olacağı da dikkatten kaçmaması gereken bir konudur.

Öte yandan, postmodern dönemde, devlet yapılarına ve egemenliğe ilişkin olarak küyerelleşme teorileri doğrultusunda bir yapılanmanın gerçekleşmesi halinde, siyasi açıdan ulusal bir merkezden kopmakla birlikte özellikle ekonomik ve kültürel anlamda küresel bir merkeze yahut uluslar üstü ya da uluslararası kuruluşlara bağlılık doğacağı^[51] dikkate alındığında, şiddetin yerel bir otorite yerine küresel bir otoritenin tekeline girmesi de mümkündür. Bu durumda da siyasi otoritenin yerelleşmek yerine küresel çapta genişleyeceği dikkate alındığında, postmodern dönem için yerelleşme öngörülerini hatalı çıkmış olacağından, şiddet olaylarının artacağı yönündeki iddia da dayanaksız kalmış olacaktır.

Ancak, yukarıda açıklanan küyerelleşme teorilerinde öngörülen ekonomik anlamda küresel merkezileşme, bilişim teknolojilerinin gelişimi sonucunda, küresel merkezileşmeden daha çok, coğrafi anlamda küresel çapta faaliyet gösteren ancak adem-i merkezileşen veya başka bir ifadeyle merkeziyetsizleşen bir ekonomik küreselleşmeyi işaret etmektedir. Konu, bilişim teknolojileri

[51] Çeçen, *Ulus Devlet Türkiye Cumhuriyeti*, 181 vd.

temelinde ortaya çıkan kavramlar çerçevesinde daha iyi incelenecek nitelikte olup, aşağıda ayrı başlık altında ele alınmıştır.

2- Bilişim Teknolojileri ve Şiddet Tekeli

Literatürde bilişim teknolojilerindeki gelişimle birlikte yeni bir döneme girildiği ve postkapitalist bir çağın başladığı yönünde görüşler ileri sürülmektedir.^[52] Buna göre değişimin itici gücü bilişim teknolojileridir. Esasında bilişim teknolojileri kapitalizm içerisinde bu seviyeye gelmiş olmakla birlikte, pazar, ücretler ve özel mülkiyete dayalı bir ekonomik yapıyı yok edecek bir potansiyel taşımaktadır. Piyasa sisteminin boşlukları ve önemsiz gördüğü alanlarda farklı bir ritim oluşmakta, insanlar mevcut devlet destekli şirket kapitalizmi sisteminin kabulleri dışında davranmakta ve yaşamaktadır. Bu durumun, postkapitalist dönemin başlangıcı olduğu iddia edilmektedir.^[53] Özellikle merkeziyetsizlik kavramı çerçevesinde ortaya çıkan blok zinciri ve bunun finans piyasasına yansımaları olan kripto paralar bu iddiaları destekler unsurlar barındırmaktadır.^[54] Bu aşamada, ayrı bir çalışma konusu olacak boyut ve nitelikte bulunduğundan, postkapitalizm ile postmodernizm arasındaki ilişkiye dair farklı görüşler bir tarafa bırakılarak, söz konusu iki kavramın, bilişim teknolojilerindeki gelişimin tetikleme ile ortaya çıkan, birbiri ile etkileşim içerisinde ve eş döneme ilişkin kavramlar olduğunu kabul eden görüşler esas alındığında, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin adem-i merkezileşmeyi artırdığı fakat ekonomik kaynaklar ve ekonomik güç açısından küresel çapta oligopol bir yapı oluşturduğu kabul edilmektedir.^[55] Burada altı çizilmesi gereken husus, siyasi gücün adem-i merkezileşmesi yerelleşme şeklinde gerçekleşirken ya da ulus devlet ölçeğinde kalırken, blok zinciri temelinde geliştirilen uygulamalardan görüldüğü üzere, ekonominin adem-i merkezileşmesi, yerelleşme şeklinde değil, küresel çapta *dağıtıklık* şeklinde olmaktadır. Bu yapı literatürde merkeziyetsizleşme

[52] Kurtar Tanyılmaz, ““Post-kapitalizm” Teorileri ve Teknolojik Belirlenimcilik,” *Sosyal Araştırmalar Vakfı Katkı 4*, (2017): 46.

[53] Paul Mason, *Postcapitalism A Guide to Our Future*, (Newyork: Farrar, Straus and Giroux, 2016), 4.

[54] Önder Perçin, *Sorularla Fintek*, (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2021), 72.

[55] Raphael Sassower, *Digital Exposure: Postmodern Postcapitalism*, (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013), 19.

olarak adlandırılmaktadır.^[56] Blok zinciri temelinde geliştirilen uygulamalar çerçevesinde ekonominin merkeziyetsizleşmesi, özellikle, merkeziyetsiz finans (*Decentralized Finance- DeFi*), merkeziyetsiz otonom kuruluşlar (*Decentralized Aotonomous Organisations -DAO*) ve akıllı sözleşmeler kavramları üzerinden net şekilde gözlemlenebilir.

Ancak bu çalışmanın amacı ve kapsamı dikkate alınarak, söz konusu kavramların detaylı açıklanması yapılmayacak, bu çalışma açısından önem taşıyan husus olan teknolojik gelişmelerin ekonominin adem-i merkezileşmesini yerelleşme şeklinde değil, coğrafi anlamda küresel çapta *dağıtıklık* şeklinde olmaya yönlendirdiği hususunu temel olarak ortaya koyacak görüşlere genel hatları ile kısaca yer verilecektir. Ardından, iletişim teknolojilerindeki gelişimin şiddetin azalmasına yol açma süreci de ayrıca açıklanmaya çalışılacaktır.

Blok zinciri, birebir iletişim ağları (*peer to peer networks*), açık – kapalı anahtarlı şifreleme (*public-private key cryptography*) ve mutabakat mekanizmaları gibi mevcut birçok bilişim teknolojisi kullanılarak oluşturulan yeni bir bilişim teknolojisidir. Blok zinciri, güvenilir ve sahteciliğe karşı son derece korumalı bir veri tabanı tutulmasına imkân sağlayarak insanların veriyi şeffaf ve inkâr edilemez şekilde tutmasını ve ekonomik işlemlerin gizlilikle yapılabilmesini mümkün kılmıştır. Bu özelliği sayesinde, dijital para birimlerinin ve diğer dijital varlıkların aktarımında, hassas verilerin ve sahiplik bilgilerinin kaydının tutulmasında ve kendi kendine işleyen akıllı sözleşmelerin oluşturulmasında kullanılmaktadır.^[57]

Merkeziyetsiz finans (*Decentralized Finance–DeFi*) ne hukuki ne de teknik bir terimdir. Daha çok finans ve finansal düzenlemelerin gelecekteki evrimine ilişkin tartışmalarda kullanılmaktadır. Temel olarak merkeziyetsizleşme, dağıtık defter teknolojisi ve blok zinciri, akıllı sözleşmeler, aracısızlaştırma ve açık bankacılık gibi kavramların bir ya da birkaçı ile bağlantılı olarak gündeme gelmektedir. Tanımlanmaya çalışılacak olursa, finansal

[56] Murat Kaya, “Seçili Kripto Para Birimleri Arasındaki Eşbütünleşme ve Nedensellik İlişkisinin Analizi,” *Ekonomi Bilimleri Dergisi* 13, no. 2 (2021): 139.

[57] Primavera De Filippi ve Aaron Wright, *Blockchain and the Law: The Rule of Code*, (Cambridge: Harvard University Press, 2018), i.

hizmetlerin altyapı, piyasa, teknoloji, yöntem ve uygulamalar vasıtası ile belirli bir merkeze bağlı olmaksızın sunulması olarak ifade edilebilir.^[58]

Hukuki bir bakış açısından, DeFi tartışmalı da olsa hukukun üstünlüğü kuralını ya da en azından bu kuralın Vestfalya tipi ulus-devlet için bizim normal gördüğümüz şeklini, zayıflatmakta ve daha önce bilinmeyen ve daha önce görülmemiş ölçüde teknik risklere maruz bırakmaktadır. ... Hukukun üstünlüğü kuralı kapsamında, DeFi tam olarak merkeziyetsizleşmiş en güçlü biçiminde, devlet temelli sistemlere doğrudan bir meydan okuma olarak ortaya çıkmakta, devletin kural koyma ve uygulayıcı olma görevini ortadan kaldırmaktadır. En saf halinde, DeFi, devlet temelli hukuk sistemleri yerine teknolojiyi getirerek, “kod hukuktur”un en bariz uygulaması olmaktadır. Fakat DeFi’nin en güçlü halinin bu etkilerinin ötesinde, DeFi’nin zayıf uygulamaları da geleneksel coğrafi temelli ulusal devlet hukuk düzenlerine karşı önemli tehditler getirmektedir.^[59]

Merkeziyetsiz otonom organizasyonlar, merkezi bir kontrole bağlı olmayan bir blok zinciri üzerine inşa edilen ve kendine işleyen kurallar aracılığıyla, insanların kendi aralarında koordinasyonun ve yönetim eyleminin gerçekleşmesini sağlayabildikleri blok zinciri tabanlı sistemlerdir. Terim olarak daha önceleri kullanımına seyrek olarak rastlansa da 1990’lardan itibaren eşyaların interneti bağlamında kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, günümüzdeki anlamına, Bitcoin’in ortaya çıkışından sonra, Bitcoin Dergisi kurucusu Vitalik Buterin’in katkıları ile 2013 yılından itibaren kavuşmuş ve yaygın olarak kullanılır hale gelmiştir. Merkeziyetsiz otonom organizasyonlar, kripto varlık şeklindeki alım satıma konu olabilen hisseleri alan kişilere, kâr payı, değer artışından faydalanma veya yönetime ilişkin söz söyleme hakkı gibi haklar veren yeni kurumsal yönetim uygulamaları olarak açıklanabilir. Bu organizasyonlar baştan belirlenmiş kurallara göre, insan müdahalesi olmadan, suiistimal edilemez, kamusal olarak denetlenebilir ve paydaşlarının bilgisayarlarına dağıtık şekilde var olan açık kaynak kodlu yazılımlardır. Bitcoin, bu tür organizasyonların ilk örneği olarak nitelendirilmektedir.^[60]

[58] Dirk A. Zetsche, Douglas W. Arner ve Ross. P. Buckley, “Decentralized Finance,” *Oxford Journal of Financial Regulation* 6, (2020): 173, 174.

[59] Zetsche, Arner ve Buckley, “Decentralized Finance,” 184.

[60] Samer Hassan, Primavera De Filippi, “Decentralized Autonomous Organization,” *Internet Policy Review* 10, no. 2 (2021): 2, 3.

Akıllı sözleşmeler son dönemde literatürde tartışmalara konu olan kavramlardandır. Özellikle, bu sözleşmelerin hukuken bağlayıcı olup olmadıkları, sözleşmelere ilişkin mevcut düzenlemelere uyup uymadıkları ve geleneksel sözleşme hukukunun akıllı sözleşmelere ilişkin uyumsuzlukları çözmeye yeterli olup olmadığı konuları ön plana çıkmıştır. “Akıllı sözleşmeler, sözleşme hukuku bakış açısına göre, ..., bir hukuki muamelenin şart niteliğindeki bir olaya bağlı olarak kendiliğinden gerçekleşmesini sağlayacak şekilde düzenlenmiş bilgisayar kodlarıdır ve hukuki olarak bağlayıcılık akıllı sözleşmelerin zorunlu bir unsuru değildir.”^[61]

Yukarıda genel hatları itibariyle kısaca açıklanan blok zinciri ve bağlı teknolojiler devletlerin ve yasa koyucuların blok zinciri teknolojisini kontrol etme, biçimlendirme ya da etkilemesine karşı giderek artan bir şekilde meydan okumaktadır. “Blok zinciri teknolojisinin temel potansiyeli, küresel ölçekte çalışan ve insanlara temel sosyal işlevlere yönelik yeni finansal ve sözleşmesel araçlar sunan kod temelli sistemler oluşturma imkanı sunmasıdır.”^[62] Bu durumda, bilişim teknolojilerinin etkisi dikkate alındığında, esasında, postmodern dönemde, modern öncesi feodal dönem benzeri ekonomik ve siyasi birlik içerisinde bir yerleşmeden ziyade, modern dönemdeki gibi siyasi ve ekonomik alanların ayrıştığı, siyasetin yerleşse veya ulusal ölçekte kalsa bile ekonominin küresel çapta genişlediği ve aynı zamanda merkezileştiği bir yapı ortaya çıkacaktır. Modern dönemde, şiddet tekelinin hem siyasi hem de ekonomik düzeni koruma işlevleri olduğu dikkate alındığında, postmodern bir toplumda, siyasi yapı yerleşse de ekonomik yapının küresel çapta merkezileşmesi karşısında, her iki alanın da kapsamına giren konularda şiddet tekelinin hem siyasi hem de ekonomik düzeni koruma işlevlerini farklı çaplarda sürdürmeye devam edeceği sonucuna ulaşılabilir. Başka bir deyişle, şiddet tekelinin ekonomik düzeni koruma işlevi, ekonomik düzenin küresel çapta merkezileşmesi çerçevesinde geliştirilecek mekanizmalarla, küresel çapta devam edecek, literatürdeki öngörülen aksine yerleşmeyecek gibi görünmektedir.

Postmodern toplum ile bilişim teknolojileri arasındaki etkileşim Endüstri 4.0 kavramı üzerinden de ele alınabilir. Zira, esasında postkapitalizme

[61] Zvonimir Slakoper ve Ivan Tot, *Digital Technologies and the Law of Obligations*, (New York: Routledge, 2022), 12.

[62] Filippi ve Wright, *Blockchain and the Law: The Rule of Code*, v.

ilişkin görüşler de özünde bilişim teknolojilerindeki gelişimin ekonomideki üretimin yapısını değiştirdiği tespitine dayanmaktadır. Buna göre, Endüstri 4.0 ifadesi, bilişim teknolojilerindeki yazılım sürümlerini numaralandırma sistemini esas alarak, Endüstrinin 4. sürümü anlamında kullanılmaktadır. Daha geleneksel ya da sosyal bilimler dili ile Endüstri Devriminin dördüncü safhası ya da dördüncüsü olarak adlandırılabilir. Buna göre, ilk endüstri devrimi 1760'da buhar makinesinin icadıyla başlamıştır. Buhar makinesi, tarımsal ve feodal toplumun yeni bir üretim sürecine geçişini mümkün kılmıştır. İkinci endüstriyel devrim ise 1900'da içten yanmalı motorun icadıyla başlamıştır. Bu icat da kitlesel üretime imkân sağlamıştır. Üçüncü aşama ise 1960'larda elektronik ve bilişim teknolojilerinin otomasyon üretime uygulanması ile karakterize olur. Dördüncü endüstriyel devrim ise 2000'lerden itibaren başlamıştır ve bilgisayarlar tarafından üretilen ürün tasarımları, üç boyutlu yazıcılar gibi unsurlar ve fiziksel, dijital ve biyolojik alanlar arasındaki ayrımın bulanıklaşması ile karakterize olmaktadır. Endüstri alanındaki bu son değişimin etkileri öncekilerle karşılaştırıldığında lineer değil üssel bir artış niteliğinde görülmekte ve etkileri hemen hemen her ülkedeki endüstriyel sektörleri etkilemekte, bu etkinin boyutları üretim, işletme ve yönetim açısından değişime yol açacak kadar büyük olmaktadır.^[63] Ancak, Endüstri 4.0'ın bu etkileri, uluslararası güvenlik açısından tehdit edici bulunmaktadır. Buna göre, Endüstri 4.0 güvenliği, fiziksel ve sanal olarak büyük ölçüde etkileyecektir.

Önceki endüstriyel devrimler de bir yandan insanlık için gelişme sağlarken, diğer yandan da gücün şiddetli şekilde el değiştirmesine neden olmuştu. Teknolojik inovasyon çatışmaların çıkışına, taraflarına, mekanlarına ve çözümlerine etki etmeye devam edecektir. ... Teknolojik gelişimin uluslararası güvenliği önümüzdeki 15 yıl içinde etkileyebileceği yollar şimdiden öngörülebilmektedir: Üç boyutlu yazıcılarda üretilmiş silahlar, biyolojik ve kimyasal silahlar için yeni üretim imkanları. ... Bu zamana kadar, büyük çaplı hasar, ordu ya da nükleer silah gibi sadece devletlerin sahip olabileceği sofistike ekipman gerektirmekte idi. Dördüncü Endüstriyel Devrim ile büyük çaplı hasar verebilme gücü küçük gruplar hatta ev ya da laboratuvar bilgisayarlarında çalışan bireyler için bile

[63] Min XU, Jeanne M. David ve Suk H. Kim, "The Fourth Industrial Revolution: Opportunities and Challenges," *International Journal of Financial Research* 9, no. 2 (2018): 90, 91.

mümkün hale gelmiştir. ... İnternet, savaşlar için yeni bir cephe açmıştır: Her şey ağ bağlantısına sahiptir ve ağ bağlantısı olan her şey ele geçirilebilir.^[64]

Bu yaklaşım çerçevesinde, postmodern bir toplumda şiddet olaylarının artışının, siyasi otoritenin merkezileşmesi ekseninde ve ülke çapındaki toplum temelinde değil de teknolojinin ilerlemesi ekseninde ve küresel çapta uluslararası ilişkiler temelinde ele alındığında daha somut temellere oturtulabileceği ifade edilebilir. Ancak, bu temel, literatürde ileri sürülen postmodern toplumda şiddet olaylarının artacağı yönündeki ifade ile aynı temele oturmamaktadır. Zira, ilki uluslararası güvenlik temelinde ve dış tehditler bağlamında değerlendirilmekte ve şiddet tekelinin değişimine bağlı olmamaktadır. 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan Dünya Ticaret Merkezine saldırı olayı gibi bu anlamdaki tehditler modern dönem için de geçerlidir. Oysa, literatür, postmodern dönemdeki şiddet artışının sebebinin şiddet tekelinin zayıflaması olacağından hareketle, dış tehdit olarak değil, toplumsal kaos benzeri bir durum olarak algılamaktadır.

Bu aşamada, bilişim teknolojilerindeki gelişimin, şiddetin azalmasına yol açması bağlamında, iletişim teknolojilerindeki boyutunun da dikkate alınması gerekmektedir. Zira, internetin sağladığı iletişim kolaylığı sayesinde, yerel şiddet olayları sosyal medya platformları üzerinden kısa sürede tüm dünyaya yayılmakta ve küresel çapta şiddet karşıtı kamuoyu oluşmasına neden olmaktadır. Küresel çapta oluşan bu kamuoyu baskısı da şiddetin gerçekleştiği ülke yönetimlerine uluslararası baskı şeklinde etki edebilmektedir. Yakın zamanda bu duruma örnek olarak verilebilecek bir olay İran'da saçını gerekli şekilde örtmediği için göz altında alındıktan sonra şiddet uygulanması nedeniyle Masha Amini isimli kadının hayatını kaybetmesi olarak verilebilir. Bilişim teknolojilerinin iletişim boyutunun bu kadar gelişmemiş olduğu önceki dönemlerde olsa yerel ölçüde kalacak ve küresel boyutta duyulmayacak olan bu olay, internet ve sosyal medya kanalıyla küresel ölçüğe yayılmış ve çeşitli ülkelerde protesto gösterileri düzenlenmesine varacak kadar kamuoyu tepkisi oluşturmuştur.^[65]

[64] Dünya Ekonomik Forumu, "The Global Risks Report 2016 11th Edition," 28. Erişim 5 Ocak 2022. http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GRR16.pdf

[65] Euronews, "Sen Olabilirdin," Erişim 4 Ekim 2022, <https://www.euronews.com/2022/09/25/it-could-have-been-you-protests-in-london-over-death-of-masha-amini>

Dolayısıyla, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler çerçevesinde yapılan değerlendirme sonucunda da ekonominin adem-i merkezileşmesinin, yerelleşme şeklinde değil, küresel çapta *dağıtıklık* şeklinde olduğu, blok zinciri temelinde geliştirilen uygulamalar çerçevesinde ekonominin merkeziyetsizleşmesinin, özellikle, merkeziyetsiz finans, merkeziyetsiz otonom kuruluşlar ve akıllı sözleşmeler kavramları üzerinden net şekilde gözlemlenebildiği, ayrıca bilişim teknolojilerinin iletişim boyutunun gelişmelerinin etkisi de dikkate alındığında, esasında, postmodern dönemde, modern öncesi feodal dönem benzeri ekonomik ve siyasi birlik içerisinde bir yerelleşmeden ziyade, modern dönemdeki gibi siyasi ve ekonomik alanların ayrıştığı, siyaset yerelleşse veya ulusal ölçekte kalsa bile ekonominin küresel çapta genişlediği ve aynı zamanda merkeziyetsizleştiği bir yapının oluştuğu, bu yapı karşısında, her iki alanın da kapsamına giren konularda şiddet tekelinin hem siyasi hem de ekonomik düzeni koruma işlevlerini farklı çaplarda sürdürmeye devam edeceği, bu bağlamda şiddet tekelinin ekonomik düzeni koruma işlevinin de küresel çapta devam edeceği, bu çerçevede, postmodern toplumda şiddet olaylarının artmasından ziyade azalmasının daha olası görüldüğü sonucuna ulaşılmaktadır.

SONUÇ

Şiddet tekeli, toplumsal barışı sağlama yükümlülüğü karşısında modern devlete ait bulunmaktadır. Ancak, tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapıda barışın nasıl sağlanabileceğine ilişkin değerlendirmelere bağlı olarak bu tekelin soykırım için kullanılması şeklindeki uygulamalara dahi rastlanmıştır. Bu tespitten hareketle, şiddet tekeli ve iktidar ilişkisinin, toplumsal yapıda meydana gelen değişikliklerden etkilenen dinamik bir ilişki olarak nitelendirilerek, içinde bulunulan tarihsel döneme ilişkin toplumsal değişimler çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulması mümkündür. Bu noktada, postmodernizm, içinde bulunduğumuz tarihsel dönemde, toplumsal açıdan önemli değişikliklere gebe bir kavram olarak ortaya çıkmakta ve postmodern dönemde iktidarın ölçek olarak değişimi ve teknolojik gelişmelerin etkileri bağlamında şiddet tekeli ve iktidar ilişkisinin değerlendirilmesi incelemeye değer bir konu olarak gündeme gelmektedir.

İktidarın ölçek olarak değişimi bağlamında, birey ve özgürlük eleştirisi üzerine eğilen bir yaklaşım olan komüniteryanizm ve küyerelleşme öne çıkan kavramlardır. Bu çerçevede, komüniteryan yaklaşıma göre oluşturulmuş postmodern bir toplum varsayımında, kültürel dışlayıcılığın etkisi ile bireyler daha bütünleşik bir yapı içerisinde, daha birbirine bağlı, dolayısıyla tepki gösterme açısından da daha iş birliği içinde olacağından, iktidar coğrafi ölçek olarak küçülerek yerleşse dahi, bireyin, yerel kültürün meşru saymadığı şiddetten korunması daha olası görülmektedir. Ayrıca, bu bağlamda, birey algısının bile değiştiği komüniter bir toplumda, şiddete ilişkin değer yargılarının da değişeceği ve postmodern dönemde tamamen komüniteryan görüşe uygun bir toplum ortaya çıkacak olursa, şiddete ilişkin bugünkü değerlendirmelerimizin, öyle bir toplumun değer yargıları ile uyuşmayabileceği de ifade edilebilir.

Diğer taraftan, küyerelleşme teorileri çerçevesinde, postmodern anlamda ortaya çıkacak yerleşme, küreselleşme ile ilgili olup, merkezileşmeden kopmak ve ulus devlet yapısının merkezileşmesinden ayrılırken, özellikle ekonomik ve kültürel anlamda küresel bir merkeze bağlanmak şeklinde öngörüldüğünden, bir yapılanmanın gerçekleşmesi halinde, siyasi açıdan ulusal bir merkezden kopmakla birlikte özellikle ekonomik ve kültürel anlamda küresel bir merkeze yahut uluslar üstü ya da uluslararası kuruluşlara bağlılık doğacağı dikkate alındığında, şiddetin yerel bir otorite yerine

küresel bir otoritenin tekeline girerek, coğrafi anlamda ölçeğin küçülmesi yerine büyümesi de söz konusu olabilecektir.

Ancak, bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, küyerelleşme teorilerinde bahsedilen özellikle ekonomik anlamda küresel yahut uluslar üstü ya da uluslararası kuruluşlara bağıllık yerine, coğrafi anlamda küresel çapta faaliyet gösteren ancak adem-i merkezileşen veya başka bir ifadeyle merkeziyetsizleşen bir ekonomik küreselleşmeyi işaret etmekte olduğundan, konunun bu açıdan değerlendirilmesi de gerekmektedir. Bu kapsamda, bilişim teknolojilerinde gelişmenin şiddet tekeli nasıl etkileyebileceğine ilişkin değerlendirmede, siyasi gücün adem-i merkezileşmesi yerelleşme şeklinde gerçekleşirken ya da ulus devlet ölçeğinde kalırken, blok zinciri temelinde geliştirilen uygulamalardan görüldüğü üzere, ekonominin adem-i merkezileşmesi yerelleşme şeklinde değil, küresel çapta *dağıtıklık* şeklinde olmakta ve bu yapı literatürde merkeziyetsizleşme olarak adlandırılmaktadır. Blok zinciri temelinde geliştirilen uygulamalar çerçevesinde ekonominin merkeziyetsizleşmesi, özellikle, merkeziyetsiz finans (*Decentralized Finance – DeFi*), merkeziyetsiz otonom kuruluşlar (*Decentralized Autonomous Organisations – DAO*) ve akıllı sözleşmeler kavramları üzerinden net şekilde gözlemlenebilir. Bilişim teknolojilerinin etkisi dikkate alındığında, esasında, postmodern dönemde, modern öncesi feodal dönem benzeri ekonomik ve siyasi birlik içerisinde bir yerelleşmeden ziyade, modern dönemdeki gibi siyasi ve ekonomik alanların ayrıştığı, siyasetin yerelleşse veya ulusal ölçekte kalsa bile ekonominin küresel çapta genişlediği ve aynı zamanda merkeziyetsizleştiği bir yapının ortaya çıktığı, şiddet tekelinin ekonomik düzeni koruma işlevinin, ekonomik düzenin küresel çapta merkeziyetsizleşmesi karşısında, geliştirilecek mekanizmalarla küresel çapta devam edeceği, literatürdeki öngörülen aksine yerelleşmeyeceği ifade edilebilecektir. Buna ek olarak, bilişim teknolojilerinin iletişim boyutunda ortaya çıkan gelişmeler de şiddet olaylarının yerelliğini ortadan kaldırmakta, kısa sürede küresel çapta bilinirlik sağlayarak, şiddet karşıtı baskıya dönüşen küresel çapta bir kamuoyu oluşturabilmektedir.

Dolayısıyla, her ne kadar literatürdeki hakim görüş, modernizmin yerini postmodernizme bırakacağı öngörülen önümüzdeki yüzyılda, şiddet tekelinin zayıflayarak yerel ve kültürel özellikler kazanacağı ve şiddetin daha çok artacağı yönünde kanaat ortaya koysa da, bu çalışma kapsamında yapılan incelemede, postmodern bir adem-i merkezileşmede, komüniteryan yaklaşım ve küyerelleşme teorileri çerçevesinde oluşması öngörülen kültürel

ve toplumsal yapıların ve bilişim teknolojilerindeki gelişimin dışsal etkileri dikkate alındığında, ulusal merkezilik azalsa da yerini ekonomik açıdan küresel çapta merkeziyetsizleşmeye bırakması nedeniyle, şiddet tekelinin daha evrensel ve kültürel açıdan dışlayıcı bir nitelik kazanacağını ve literatürdeki genel kanının aksine, şiddetin artmak yerine azalacağını öngörülebileceği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Örsan Ö. “Türkiye’de Kamu Yönetimi İncelemesini Tanımlayıcı Bir Kavram Önerisi: Ölçücülük-İdeametric.” *Amme İdaresi Dergisi* 39, no. 4 (2006): 159-193.
- Aktaş, Sururi. “Komüniteryan Etik.” *Erzincan BYHFD* 6, no. 1-4 (2002): 3-16.
- Ayhan, Ufuk. “Amerika Birleşik Devletlerinde Yerel Yönetimler.” *Sayıştay Dergisi* 70, (2008): 103-121.
- Bauman, Zygmunt. *Modernlik ve Müphemlik*. Çeviren İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2003.
- Bayrak, Emek. “Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi ve Bugüne Dair Notlar.” *AÜHFD* 68, (2019): 57-82.
- Bell, Daniel. “Communitarianism.” İçinde *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Editör Edward N. Zalta, (Stanford, 2020). Erişim Tarihi 29 Nisan 2022 <https://leibniz.stanford.edu/friends/preview/communitarianism/> (29.04.2022)
- Berten, Andre, Silveira Pablo Da ve Pourtois, Herve. *Liberaller ve Cemaatçiler*. Ankara: Dost Kitabevi, 2006.
- Butler, Christopher. *Post-Modernism*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
- Çeçen, Anıl. *Ulus Devlet Türkiye Cumhuriyeti*. Ankara: Kilit Yayınları, 2009.
- De Filipi, Primavera ve Wright Aaron. *Blockchain and the Law: The Rule of Code*. Cambridge: Harvard University Press, 2018.
- Descartes, René. *Metod Üzerine Konuşma*. Çeviren K. Sahir Sel, İstanbul: Sosyal Yayınları, 1984.
- Dursun, Yücel. “Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?,” *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 12, (2011): 1-18.
- Ergun, Turgay. *Kamu Yönetimi*. Ankara: TODAİE Yayınları, 2004.
- Geddes, Byron C., Cannon, Hugh M. ve Cannon, James N. “Addressing The Crisis in Higher Education: An Experiential Analysis.” *Developments in Business Simulation and Experiential Learning* 45, (2018): 265-279

- Giddens, Anthony. *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.
- Hamacher, Werner. "Afformatif, Grev." İçinde *Şiddetin Eleştirisi Üzerine*, Derleyen Aykut Çelebi, Çeviren Ferit Burak Aydar), İstanbul: Metis Yayınları, 2010, 134 – 165.
- Hassan, Samer ve De Filippi, Primavera. "Decentralized Autonomous Organization." *Internet Policy Review* 10, no. 2 (2021): 1-10.
- Heywood, Andrew. *Siyasi İdeolojiler*. Çeviren A. Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi ve Hüsamettin İnanç, Ankara: Adres Yayınları, 2007.
- Jameson, Frederic. "Foreword." İçinde *The Post Modern Condition: A Report on Knowledge*. Çeviren Geoff Bennington ve Brian Massumi, Manchester: Manchester University Press, 1984.
- Kaya, Murat. "Seçili Kripto Para Birimleri Arasındaki Eşbütünleşme ve Nedensellik İlişkisinin Analizi." *Ekonomi Bilimleri Dergisi* 13, no. 2 (2021): 138-160.
- Khondker, Habibul H. "Glocalization as Globalization: Evolution of a Sociological Concept," *Bangladesh e-Journal of Sociology* 1, no. 2 (2004): 1-9.
- Kılavuz, U. Murat. "Küreselleşen Dünyada Din." *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11, no. 2 (2002): 191-212.
- Küçük, Mehmet. *Modernite Versus Postmodernite*. Ankara: Vadi Yayınları, 1994.
- Lyotard, Jean-François. *The Post Modern Condition: A Report on Knowledge*. Çeviren Geoff Bennington ve Brian Massumi, Manchester: Manchester University Press, 1984.
- Mason, Paul. *Postcapitalism A Guide to Our Future*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2016.
- Özdemir, Yavuz, Şimşek, Ufuk ve Aktaş, Elif. "Postmodernite ve Etnisite." *Atatürk Üniversitesi SBED* 12, no. 2 (2008): 325-336.
- Peak, Ken. *Introducing Justice Administration: Police, Courts, and Corrections Management*. 6. Baskı, New Jersey: Upper Saddle River, 2020.
- Perçin, Önder. *Ulus Devlet ve Federalizm İlişkisi: ABD Örneği Üzerinden Bir İnceleme*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2018.

- Perçin, Önder (editör). *Sorularla Fintek*. İstanbul: On İki Levha Yayınları 2021.
- Placide, MaCherie M. ve Lafrance, Casey, “The County Sheriff in Films: A Portrait of Law Enforcement As a Symbol of Rural America,” *International Journal of Police Science & Management* 16, no. 1 (2014): 101-112.
- Poggi, Gianfranco. *The Development of the Modern State*. Stanford: Stanford University Press, 1978.
- Rosenberg, Bernard ve White, Davit Manning. *Mass Culture: The Popular Arts in America*. Glencoe: The Free Press of Glencoe, 1957.
- Sassower, Raphael. *Digital Exposure: Postmodern Postcapitalism*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013.
- Saygılı, Abdurrahman. “Modern Devletin Çıplak Sureti.” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 59, no. 1, (2010): 61-79.
- Slakoper, Zvonimir ve Tot, Ivan. *Digital Technologies and the Law of Obligations*. New York: Routledge, 2022.
- Sokal, Alan David. “Transgressing the Boundaries: Toward a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity.” *Social Text* 46/47, (1996): 217-252.
- Şaylan, Gencay. *Postmodernizm*. Ankara: İmge Kitabevi, 2006.
- Tanyılmaz, Kurtar. ““Post-kapitalizm” Teorileri ve Teknolojik Belirlenimcilik.” *Sosyal Araştırmalar Vakfı Katkı* 4, (2017): 45-55.
- Taylor, Charles ve Abbey, Ruth. “Communitarianism, Taylor-Made.” *The Australian Quarterly* 68, no. 1 (1996): 1-10.
- Taylor, Charles. *The Malaise of Modernity*. Toronto: House of Anansi Press, 2003.
- Tilly, Charles. *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*. Çeviren Kudret Emiroğlu, Ankara: İmge Kitabevi, 2001.
- Weber, Max. “Politics as a Vocation.” İçinde *From Max Weber: Essays in Sociology*. Editör H.H. Gerth ve C. Wright Mills, Oxford: Oxford University Press, 1946.

Xu Min, David, Jeanne M. ve Kim, Suk H. “The Fourth Industrial Revolution: Opportunities and Challenges.” *International Journal of Financial Research* 9, no.2 (2018): 90-95.

Yayla, Atilla. *Liberalizm*. Ankara: Liberte Yayınları, 1998.

Zetsche, Dirk A., Arner, Douglas W. ve Buckley, Ross P. “Decentralized Finance.” *Oxford Journal of Financial Regulation* 6, (2020): 172-203.

İnternet Kaynakları:

Euronews, Sen Olabilirdin, Erişim Tarihi 4 Ekim 2022, <https://www.euronews.com/2022/09/25/it-could-have-been-you-protests-in-london-over-death-of-mahsa-amini>

Dünya Ekonomik Forumu, The Global Risks Report 2016 11th Edition. Erişim Tarihi 5 Ocak 2022, http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GRR16.pdf